

آرمان شهر (اتوپیا یا مدینه ی فاضل) از نظر امام علی (ع) در نهج البلاغه

حسین عطریان، زهرا جلیلی

Hossein_aus@yahoo.com
Zahra.jalili36936@gmail.com

چکیده

برشمرده است. این الگو علاوه بر آنکه آرمان حکومت دینی را طرح می نماید، واقعیات سیاسی اجتماعی و تربیت فردی و اخلاقی را مد نظر دارد.

مطالعه سیره ی علی (ع) و خطبه های ایشان در نهج البلاغه نشان می دهد که مدینه فاضله در اندیشه آن حضرت امری انتزاعی و دست نیافتنی نیست. بلکه وحدت سیاسی در رابطه حکومت، دین و جامعه بوجود می آید. از نظر امام علی این نوع از سیاست در زندگی و تجربه سیاسی قابلیت اجرا دارد. در واقع در جامعه علوی مشروعیت حکومت به رضایت خداوند و مردم مشروط شده است. لذا مشاهده می شود که بین مبانی نظری و عملی آرمانشهر نهج البلاغه علوی نوعی تعامل کارآمد وجود دارد. به واقع آرمانشهر علوی، الگوی حکومتی است که توسط امام علی اجرا شده و اصول آن در قرآن و نهج البلاغه آمده است. این نوع از مدینه فاضله مؤلفه های خاص خود را دارد که تبلور آن در مفهوم وحدت دینی نمایان می شود. لذا مشاهده می شود که در آرمانشهر علوی اعتقاد به الهی بودن حکومت از پیدایش نظرات مختلف پیرامون چگونگی حکومت و تأسیس حاکمیت جلوگیری می نماید. همچنین اهلیت حاکم و مقبولیت مردمی حکومت از جمله شرایطی است که با مشروع ساختن حکومت ثبات آنرا حفظ می نماید. بعد دیگر حفظ ثبات در آرمانشهر علوی نحوه مشارکت مردم، اهتمام به اصلاحات و نحوه اجرای عدالت است. این سه مؤلفه در سیاست علوی مهمترین مؤلفه های تعامل دین و سیاست هستند که نشان می دهند که کارایی حکومت چه تأثیری بر اجرایی شدن آرمانشهر دارد. در همین زمینه مقاله حاضر تلاش دارد تعریف، ماهیت و کارکرد مدینه فاضله را در نهج البلاغه ذیل مباحث پیشینه پژوهش، مبانی نظری آرمانشهر و تحلیل و بررسی آرمانشهر در نهج البلاغه تبیین نماید.

۲- پیشینه پژوهش

اهم تحقیقاتی که در ارتباط با موضوع پژوهش حاضر با تمرکز بر کتاب نهج البلاغه تاکنون انجام شده است عبارتند از کتاب ها: «راه و روش تربیت در نهج البلاغه» علی محمد حسینی (۱۳۶۳)؛ «آیین کشورداری در نهج البلاغه» تألیف محمد فاضل لنکرانی (۱۳۷۳)؛ «خط و مشی های سیاسی در نهج البلاغه» تألیف محمد مهدی ماندگاری

آرمانشهر یا مدینه فاضله، انگاره تأسیس جامعه برین است که همواره توسط نظریه پردازان فلسفه و دین برای تغییر شرایط روز مطرح شده است. اندیشه آرمانشهرگرایی از آغاز زندگی بشر بر روی زمین تا زمان حال ادامه داشته و موضوع اصلی ادیان الهی و اندیشه سیاسی غرب و شرق بوده است. در بین ادیان الهی، اسلام نمونه بارز و عملی آرمانشهر دینی در زمان پیغمبر (ص) بود که با وفات ایشان از آرمانهای خود فاصله گرفت. اما امام (ع) در زمان خانه نشینی و حکومتداری، نمونه آرمانشهر دینی را مجدداً بر اساس سنت رسول الله و دستورات قرآنی طراحی نمود. بر این اساس هدف مقاله حاضر بررسی چستی آرمانشهر در نهج البلاغه از نظر امام علی (ع) است. مسأله ای که در این زمینه مطرح شده این است که آرمانشهر مورد نظر علی (ع) در نهج البلاغه بر اساس چه شاخصه هایی ترسیم شده است؟ یافته ها که به روش توصیفی، استفاده از منابع کتابخانه ای و بکارگیری ابزار فیش برداری به دست آمده نشان می دهد که الگوی آرمانشهری علوی، بر پایه ی شاخص هایی چون دینداری، حکومت داری عادلانه، تعادل بین اخلاق و اجتماع و برقراری امر به معروف و نهی از منکر ترسیم شده است.

کلید واژگان: آرمانشهر، حکومتداری، نهج البلاغه، امام علی (ع)، اسلام، قرآن.

۱- مقدمه

تصور ایجاد «جامعه آرمانی» همیشه ذهنیت بیشتر دانشمندان و متفکران سیاسی را به خود مشغول داشته است. از این رو هریک از آنان طرحی جداگانه برای جامعه آرمانی خود با توجه به زمینه ی اجتماع، بافت فرهنگی و برداشت مؤلف از آن تدوین و ارائه نموده اند. در میان کهن ترین معماران جامعه آرمانی نام افلاطون از همه مشهورتر است و در عصر جدید توماس مور این جامعه انتزاعی را بر اساس مؤلفه های جدید زندگی سیاسی طراحی نموده است. در جهان اسلام مدینه فاضله در معنایی که از آن در غرب استناد می شود فقط در آثار فارابی و ابن سینا مطرح شده و غزالی، ملاصدرا نیز به آن اشاراتی داشته اند. اما نوعی از مدینه فاضله در فرهنگ اسلامی مطرح شده است که الگوی آن در قرآن کریم آمده و چگونگی اجرایی شدن آن را در نهج البلاغه امام علی